Struktūrinė bioinformatika vaistų paieškoje

Struktūrinė bioinformatika

Kas yra SBI?

"Struktūrinė bioinformatika yra bioinformatikos šaka, kurios objektai yra biologinės molekulės – DNR, RNR, baltymai, ligandai ir kitokie kompleksai."

http://biology.sdsc.edu/strucb.html

SBI vaistų paieškoje

SBI gali būti naudojama ištirti:

vaistų taikinius (drug targets), paprastai baltymus Ligandų susirišimą

"racionalus" vaistų kūrimas

(pliusai = sutaupytas laikas ir \$\$\$)

Tradiciniai metodai

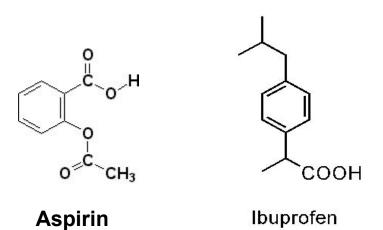
Natūralus (naudojant augalinės kilmės produktus) ligos gydimas

 \downarrow

aktyvaus junginio išskyrimas (maža org. molekulė)

Junginio sintezė

Struktūros manipuliacija norint gauti geresnį vaistą

(didesnį efektyvumą, mažiau šalutinių efektų)

Modernūs metodai

Kas daroma kitaip?

- Vaisto paieška pradedama nuo ligos, o ne nuo gydymo.
- Naudojant ligos modelį surandami realiausi genetiniai/biologiniai komponentai (pvz. Vaistų taikiniai)

Modernūs metodai

liga → genetinis biologinis taikinys

Vedančios ("lead") molekulės paieška

- reikia sukurti platformą taikinio funkcijos patikrinimui
- Naudojant platformą surasti faktorius, įtakojačius taikinio funkciją

 \downarrow

Didelio pralaidumo patikra, high throughput screen (HTS)

- skirtas surasti "hitus" (junginius su nM iki mažų µM prijungimo giminingumu)

Modernūs metodai

Mažamolekuliniai geri junginiai

Manipuliacijos su struktūra norint pagerinti sąvybes Pvz. padidinti K_i norint padidinti giminingumą

tolesnė "vedančios" (lead) molekulės optimizacija iki tikro vaisto

Reikalingų farmakologinių savybių įvedimas: Absorbcija, metabolizmas, saugumas, vartojama forma

 \downarrow

Klinikiniai tyrimai

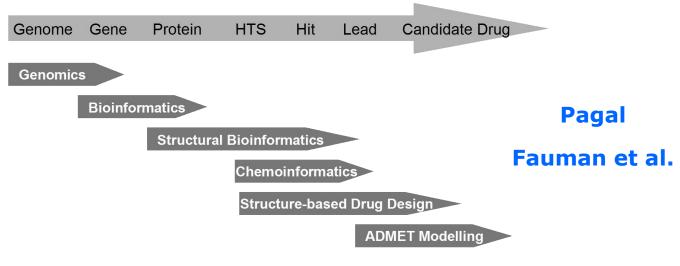
Idomūs faktai...

- Virš 90% vaistų patenkančių iki klinikinių tyrimų stadijos būna atmetami
- Vidutinė naujo vaisto sukūrimo kaina yra apie \$770 million

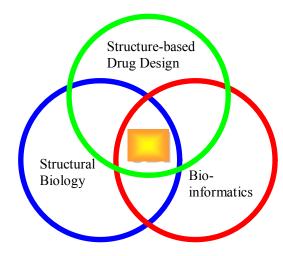

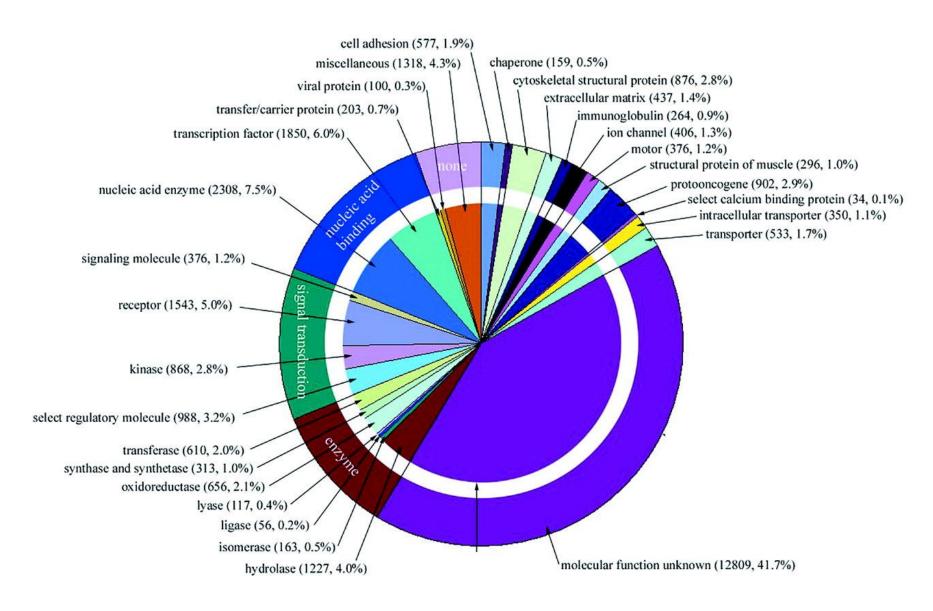
Struktūrinės biologijos įtaka vaistų kūrimui

 Pagreitina vaistų kūrimo procesą apjungiant šias sritis

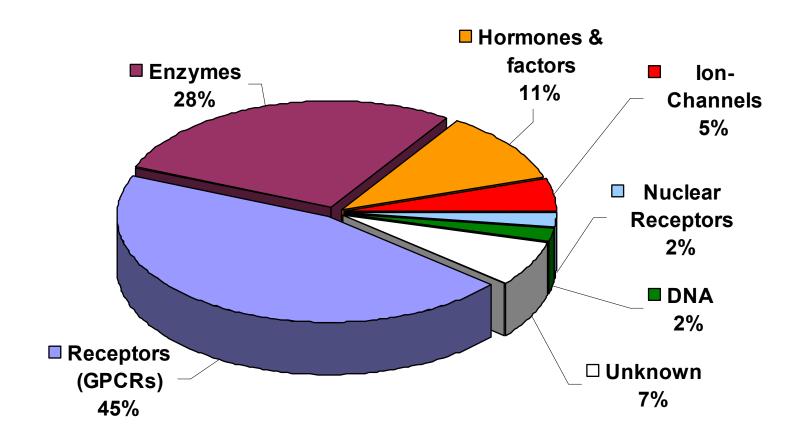

Žmogaus genome yra daugybė tinkamų taikinių

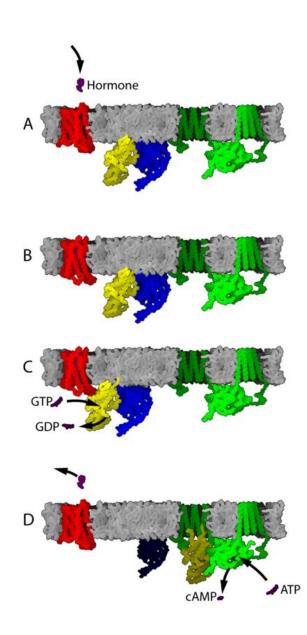
Dabar naudojamų vaistų taikiniai

Remiantis 483 vaisty iš Goodman and Gilman's "The Pharmacological basis of therapeutics"

GPRC

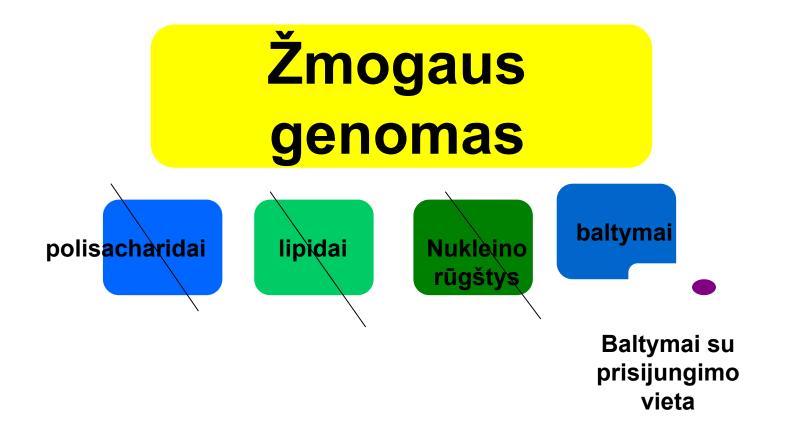
G-protein

Žmogaus genomas

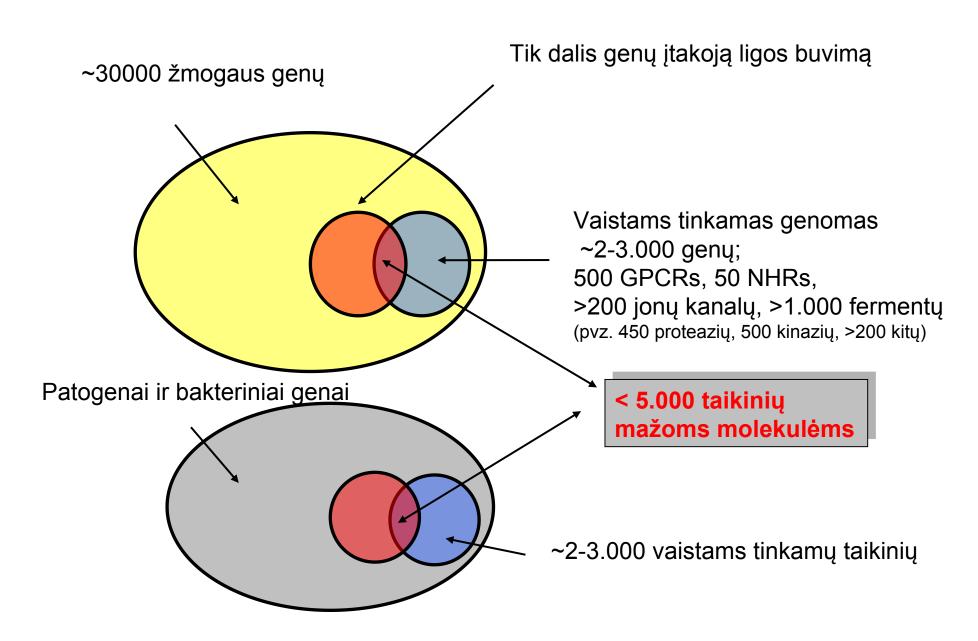
polis<mark>acharidai</mark> lipidai Nukleino rūgštys baltymai

Problemos dėl toksiškumo, specifiškumo pirmos trys kategorijos atkrenta...

"vaistams tinkamas genomas" = aibė genų, kurie ekspresuoja baltymus, tinkamus vaistinių medžiagų susirišimui

Vaistams tinkamų taikinių mažoka?

Dabartinės kryptys

- Literatūra
- Nežinomų taikinių paieška sąrašų prioretizavimas
- Vieno taikinio atsisakymas
 - Taikinių įvertinimas ir palyginimas
 Susijusių, nesugretintų duomenų šaltinių apjungimas
 - Geresnis supratimas apie taikinio "kaiminystę"
 - Ligos mechanizmas
 - Biomarkeriai
 - Toksikologija

Kontekstinės informacijos šaltiniai

Struktūruota

nestruktūruota

20%

80%

- Internal Chemical Dbs
- Internal Biological Dbs
- External, Commercial Dbs
 - GVK Bio, Ingenuity IPA...
- External Public Dbs
 - EMBL, PDB, SNPdb, etc

- Internal Docs:
 - Tox Reports, Clinical Trial Reports.
- External Docs:
 - Patents; USPTO, WIPO, EP, etc
 - Literature; Medline, Embase
 - Press Releases:
 - competitor, supplier, collaborator, academic (etc)
 - Government Agencies
 - Conference Proceedings
 - News Feeds

Išvystyta technologija

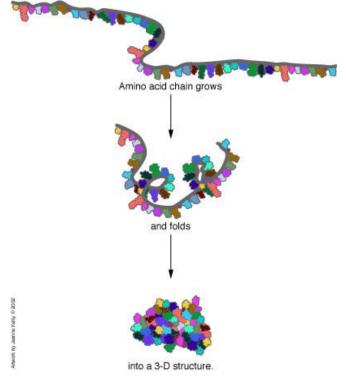
Besivystanti technologija

Tekstinių duomenų analizė

- Šaltiniai
 - Literatūra
 - patentai
 - Nuosavi duomenys
- Informacija
 - Baltymų-baltymų sąveikos
 - Ekspresija audiniuose
 - Farmakologiniai skirtumai
 Polimorfizmai, alternatyvus "splice'ingas"
 Rūšys
 - Toksikologija
 - kita

Baltymų struktūrų modeliavimas

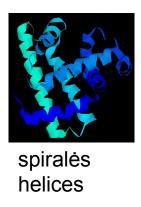
Baltymų susipakavimas: susipakuoja į minimalios energijos būseną

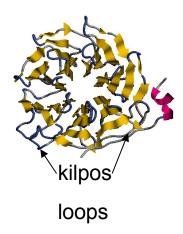
Pirminė struktūra – amino r. seka

MTYKLILNGKTKGETTTEAVDAATAEKVFQYANDNGVDGEWTYTE

Antrinės struktūros

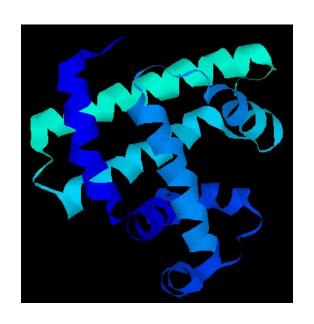

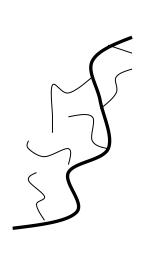

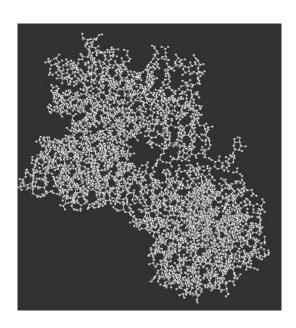

Tretinės struktūros

Pagrindinė grandinė ("Stuburas") vs visų atomų modelis

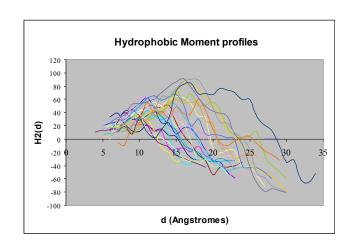

Pagrindinė grandinė + šoninė grandinė = modelis iš visų atomų

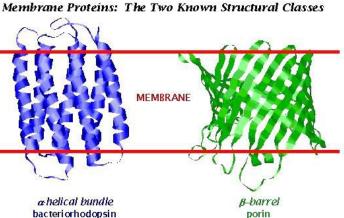
Pagrindinė == struktūrinis elementas(fold)

- Baltymų struktūros
 - Paprastai kompaktiškos

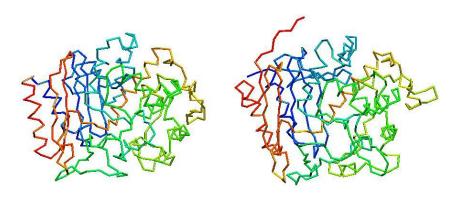

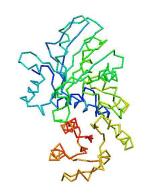
- Tirpios struktūros
 - Individualūs domenai paprastai globuliniai
 - pasižymi panašiomis charakteristikomis, pvz. hidrofobiškumo profiliu
 Membrane Proteins: The Two Kn
- Membraniniai baltymai Transmembraninio segmento šoninės grandinės paprastai nepolinės

Polinės grupės dalyvauja sudarant vandenilinius ryšius su kitomis grandinėmis

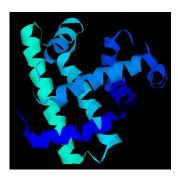

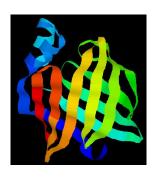
- Duomenų bazėje Protein Data Bank (PDB) 2010 lapkričio 23d. buvo 69510 baltymų struktūros
- ~1200-1300 unikalūs foldai

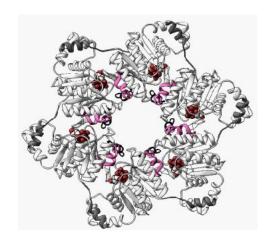

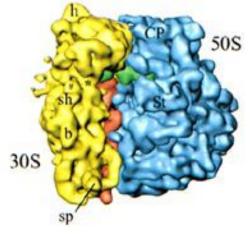
- Baltymo struktūroje yra užkoduota informacija apie jo funkciją
- Nors ir iš sekos galima bandyti nuspėti funkciją, tačiau tik iš tretinės struktūros galima numanyti veikimo mechanizmą

Baltymo struktūros nustatymas

- Didelio tikslumo metodai
 - Iš Rentgeno kristalografinių duomenų (~1A)
 - Branduolių magnetinio rezonanso (NMR) (~1-2.5A)

- Nedidelio tikslumo metodai
 - Cryo-EM (elektroninė mikroskopija) ~10-15A

Baltymo struktūros nustatymas

- Rentgeno kristalografinis
 - tiksliausias
 - in vitro
 - Reikia baltymo kristalų
 - > ~100K per structure

- Gana tikslus
- in vivo
- Nereikia kristalų
- Tinka tik nedideliems baltymams

- Atvaizdavimo technologijos
- Mažos raiškos

Baltymo struktūros nustatymas

Teoriškai baltymo struktūra gali būti apskaičiuota

Baltymas susisuka į trimatę struktūrą kad sumažintų savo potencinę energiją

Problema gali būti suformuluota kaip energijos minimumo paieška

 Paieškos erdvė gali būti apribota iki psi/phi kampų ir šoninės grandinės rotamerų

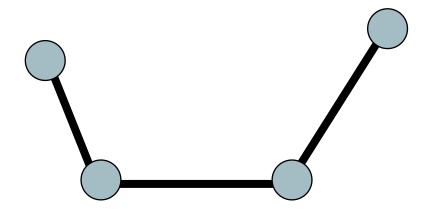
peptide plane

- Paieškos erdvė yra milžiniška net mažiems baltymams
- Lokalių minimumų skaičius auga eksponentiškai didėjant šon. grandinių skaičiui

Todėl tai yra sudėtingas uždavinys

Skaičiavimo metodai baltymo struktūros numatyme

- Energijos funkcija baltymo aprašymui
 - _o Jungties energija
 - Jungčių kampo energija
 - Dvisienių kampų energija
 - o van der Waals'o energija
 - _o Elektrostatinė energija

- Struktūros apskaičiavimas naudojant energiją
- Nepraktiškas
 - Reikalauja daug resursų
 - Mažas tikslumas

Duoda informaciją apie susisukimo kelią ir tai kokia yra "galutinė" struktūra

Skaičiavimo metodai baltymo struktūros numatyme

- Protein threading struktūros numatymas atliekamas "gerus" sekos-struktūros atitikmenis
- Homologinis modeliavimas identifikuojami homologiniai baltymai panaudojant sekų palyginimus. Struktūra numatoma padedant atitinkamas a.r. į reikalingą vietą

Protein Threading

Pagrindinis teiginys

Unikalių sąsukų (structural fold) skaičius gamtoje yra nedidelis, gali siekti tik kelis tūkstančius

Statistika iš "Protein Data Bank"(~30,000 struktūrų)

90% naujai įvestų struktūrų jau turi analogus su panašia sąsuka

- Šansas, kad baltymas yra natyvioje būsenoje yra gan didelis
 - Baltymai su panašia sąsuka gali gali būti homologai arba analogai

Protein Threading

Tikslas: surasti "tinkamą" sekos-struktūros palyginį tarp tiriamos sekos ir natyvių sąsukų iš PDB

MTYKLILN NGVDGEWTYTE

- Energijos funkcija labiau paremta žiniomis ar statistika nei fizikiniu modeliu
 - Turėtų padėti atskirti teisingą struktūrinę sąsuką nuo neteisingos
 - Turėtų atskirti teisingą sekos-struktūros palyginį nuo neteisingo

Protein threading

- Panašios sekos turi panašias struktūras, bet būna išimčių
- Panašios struktūros gali turėti labai skirtingas sekas Struktūriniai homologai ir analogai

Protein Threading – pagrindiniai komponentai

Energijos funkcija

Prognozavimo patikimumo įvertinimas

Protein Threading – struktūrų duomenų bazė

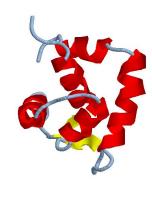
Susikurti šablonų duomenų bazę

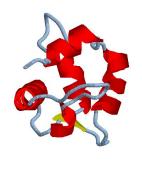

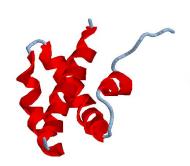

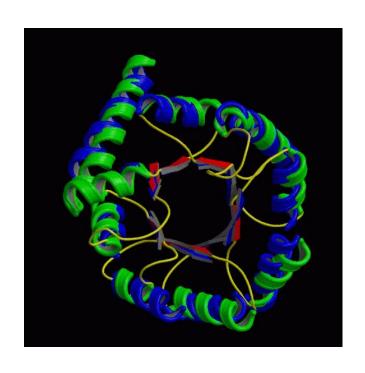

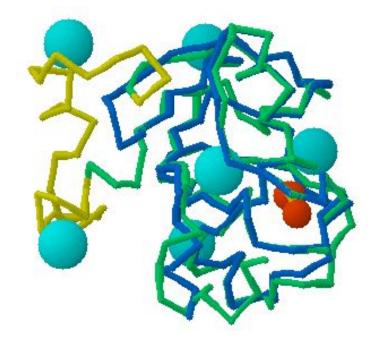

Protein Threading

Dažnai pakanka naudoti unikalias struktūrines PDB sąsukas kaip šablonus

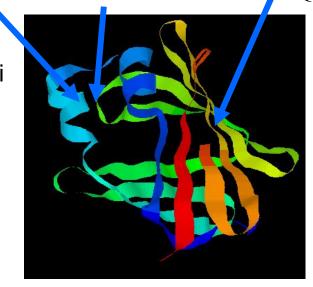

Protein Threading — energijos funkcija

MTYKLILNGKTKGETTTEAVDAATAEKYFQYANDNGVDGEWTYTE

Kaip geriausia būtų dvi a.r. padėti šalia: E_p

Sulyginimo tarpo bauda: E_g

Kaip a.r. "įsipaišo" į aplinką: E_s

Suminė energija: E_p + E_s + E_g

Surasti tokį struktūros-sekos palyginį, kad energija būtų minimali

Protein Threading

- Antrinė struktūra: alfa-spiralė, beta-lakštas, kilpa
- Prieinamumas solventui: 0, 10, 20, ..., 100% prieinamumo
- Kiekviena šių parametrų kombinacija apibūdina struktūrinę aplinką

E.g., (alpha-helix, 30%), (loop, 80%), ...

- E_s: įverčių matrica, pvz. 30 aplinkų ir 20 a.r.
 - Pvz., E_s ((kilpa, 30%), A)
- \triangleright E_s(S, X) = -log (FE(S, X)/FO(S, X))
 - FE (): spėjamas dažnumas
 - FO (): stebimas dažnumas

"Singletoninis" energijos termas

Helix Sheet Loop Buried Inter Exposed Buried Inter Exposed Buried Inter Exposed 0.010 0.583 0.921 0.023 0.218 0.368 ALA -0.578 -0.119 -0.160 0.997 -0.507 -0.488 1.267 -0.345 -0.580 0.930 -0.005 -0.032 ARG 0.046 ASN 0.819 0.090 -0.007 0.844 0.221 0.030 -0.322 -0.487 0.172 -0.426 1.145 0.322 1.050 0.061 0.308 -0.224 -0.541 ASP CYS -0.360 0.333 1.831 -0.671 0.003 1.216 -0.690 -0.225 1.216 1.047 -0.294 -0.939 GLN 1.452 0.139 -0.555 1.326 0.486 -0.244 0.670 -0.313 -0.721 GLU 0.999 0.031 -0.494 0.845 0.248 -0.144 0.177 0.565 -0.562 -0.299 -0.601 GLY 0.414 0.932 0.969 0.989 0.306 -0.343 -0.014 HIS 0.479 - 0.2230.136 0.019 -0.285 0.051 ILE -0.551 0.087 1.248 -0.875 -0.182 0.500 -0.166 0.384 1.336 LEU -0.744 - 0.2180.940 -0.411 0.179 0.900 -0.205 0.169 1.217 1.863 -0.045 -0.865 2.109 -0.017 -0.901 1.925 0.474 - 0.498LYS -0.269 0.197 -0.228MET -0.641 -0.183 0.779 0.658 0.113 0.714 PHE -0.491 0.057 1.364 -0.649 -0.200 0.776 -0.375 -0.001 1.251 PRO 1.090 0.705 0.236 1.249 0.695 0.145 -0.412 -0.491 -0.641 0.350 0.260 -0.020 0.303 0.058 -0.075 -0.173 -0.210 -0.228 SER 0.291 0.215 0.304 0.156 -0.382 -0.584 -0.012 -0.103 -0.125 THR TRP -0.379 -0.363 1.178 -0.270 -0.477 0.682 -0.220 -0.099 1.267 TYR -0.111 -0.292 0.942 -0.267 -0.691 0.292 -0.015 -0.176 0.946 -0.912 -0.334 -0.374 0.236 1.144 -0.030 0.309 0.998 VAL 0.089

Protein Threading

- E_p: įverčių matrica iš 20 a.r. x 20 a.r.
- \triangleright E_p (X, Y, C) =-log (FE(X, Y,C)/FO(X, Y, C))
 - FE (): spėjamas dažnumas
 - FO (): stebimas dažnumas
 - X, Y: amino rūgštys
 - C: sąlyga pvz., atstumas, sant. kampas, ...

Dviejų a.r. tarpusavio sąveikos energijos termas

E_g:sulyginimo tarpo bauda

-log(FE(S, X)/FO(S, X))

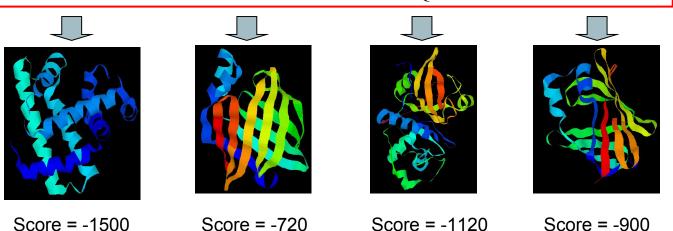
```
ALA -140
     268 -18
ARG
     105 -85 -435
ASN
     217 -616 -417
ASP
                     17
     330
           67 106
                   278 -1923
CYS
      27 -60 -200
GLN
                     67 191 -115
GLU
     122 -564 -136
                   140
                         122
                               10
                                    68
         -80 -103 -267
                          88 -72
                                  -31 -288
GLY
HIS
       58 -263
                61 -454
                         190
                              272 -368
                                         74 -448
    -114 110 351 318
                        154
                              243
                                  294 179
                                             294 -326
ILE
    -182 263
               358
                    370
                         238
                               25
                                   255
                                        237
                                             200 -160 -278
     123
          310 -201 -564
                         246 -184 -667
                                         95
                                              54 194 178
                                                            122
LYS
     -74 304 314 211
                               32
                                              -7 -12 -106
MET
                          50
                                  141
                                         13
                                                            301 -494
PHE
               201
                    284
                               72
                                   235
                                        114
                                             158
                                                  -96 -195
                                                            -17 -272 -206
          -33 -212
                         105 -81 -102
                                        -73
     174
                    -28
                                             -65
                                                  369
                                                       218
                                                            -46
                                                                  35
                                                                     -21 -210
PRO
SER
     169
          -80 -223 -299
                           7 -163 -212 -186 -133
                                                  206
                                                       272
                                                            -58
                                                                193
                                                                     114 -162 -177
           60 -231 -203
                         372 -151 -211
                                        -73 -239
                                                  109
                                                       225
                                                            -16
                                                                158
                                                                      283
                                                                          -98 -215 -210
THR
              -18
                          52 -12
                                  157 -69 -212
                                                                  -5
                                                                       31 -432
TRP
      51 -150
                    104
                                                 -18
                                                        81
                                                             29
                                                                               129
                                                                                      95
                                                                                         -20
TYR
       53 -132
                53
                    268
                          62
                              -90
                                   269
                                         58
                                              34 -163 -93 -312 -173
                                                                       -5
                                                                          -81
                                                                               104
                                                                                     163
                                                                                          -95
                                                                                                -6
    -105
         171
              298
                    431
                         196
                              180
                                   235
                                        202
                                             204 -232 -218
                                                            269
                                                                -50
                                                                      -42
                                                                                267
                                                                                      73
                                                                                         101
                                                                                              107 -324
     ALA ARG ASN ASP
                         CYS
                              GLN
                                       GLY HIS ILE LEU LYS MET
                                                                     PHE
                                                                          PRO
                                                                               SER
                                                                                    THR
                                                                                              TYR VAL
                                   GLU
                                                                                         TRP
```

Protein Threading -- algoritmas

- Threading algorithm reikia surasti minimalią energiją
 - Atsižvelgiant į visus energijos narius

seka Fold'as

MTYKLILNGKTKGETTTEAVDAATAEKVFQYANDNGVDGEWTYTE

Kuri iš struktūrinių sąsukų yra teisinga?

Ar su didžiausiu įverčiu?

Seka: AAAA

Šablonas #1: AATTAATACATTAATATAATAAAATTACTGA

Geresnis šablonas?

Šablonas #2: CGGTAGTACGTAGTGTTTAGTAGCTATGAA

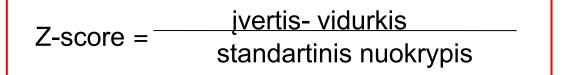
Kuri iš šių dviejų sekų duos geresnius rezultatus po atsitiktinio išmaišymo?

Skirtingi šablonai gali turėti skirtingas vidutines bazines reikšmes todėl jų negalima tiesiogiai lyginti

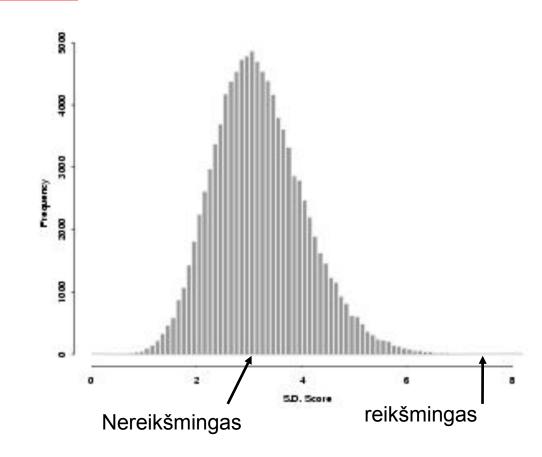
Rezultatai gali būti palyginami tik lyginant kiek įverčiai "išsišoka" iš vidutinių reikšmių

"Pratempiam"100,000 atsitiktinių sekų per šabloninę struktūrą ir gaunam atsitiktinių sekų įverčių pasiskirstymą.

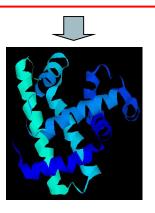
Naudojant gautą pasiskirstymą nustatome kiek reikšmingas yra mūsų gautas įvertis.

E-value

MTYKLILNGKTKGETTTEAVDAATAEKVFQYANDNGVDGEWTYTE

Score = -1500

E-value = e^{-1}

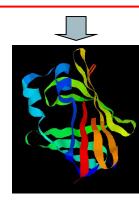
Score = -720

E-value = e^{-2}

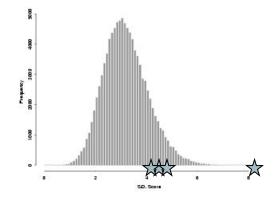
Score = -1120

E-value = $0.5 e^{-1}$

Score = -900

E-value = e^{-21}

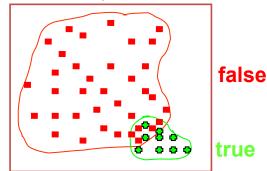

Jei nėra patikimų e reikšmių, atmesti skaičiavimą

- Z ar e įverčių skaičiavimas labai resursams imlus procesas O(NP). Bandoma išsiversti naudojant mokymosi algoritmus.
- Remdamiesi žinomomis struktūromis ir jų sekomis įvertinam duotos struktūros "pratempimo" įverčio komponentus ir kuriam prognostinį modelį patikimiems įverčiams išskirti:

(E_s, E_p, antrinės struktūros įvertis, hidrofobiškumo įvertis ir t.t.drophobic moment score,) vs true/false foldo atpažinime.

```
-2000, -500, -35, -90, ....., true
-1000, -201, -11, -500, ....., false
-5020, -900, -20, -75, ....., true
-1050, -185, -18, -320, ....., false
```

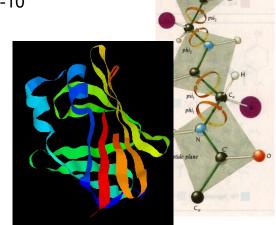

Naudojant mokymosi algoritmus sukuriamas klasifikatorius.
 Pvz SVM

Leisti paiešką ant šablonų duomenų bazės

> Palikti rezultatus su gerom e-reikšmėm, pvz., < e-10

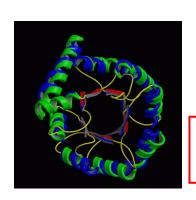
FMFTAIGEEVVQRSRKIL--- DDLVELVK AVLTRYGQRLIQLYDLLAQIQQKAFDVLS

"Padėti skeleto atomus į reikiamas vietas pagal a.r. padėtį

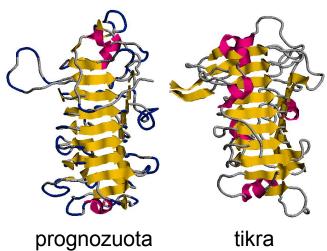
a.r. kurių nepavyko padėti, atmesti

 "Protein threading" metodas tinkamas tik skeleto struktūros prognozei (šoninių grandinių padėtys turi būti skaičiuojamos kitais metodais)

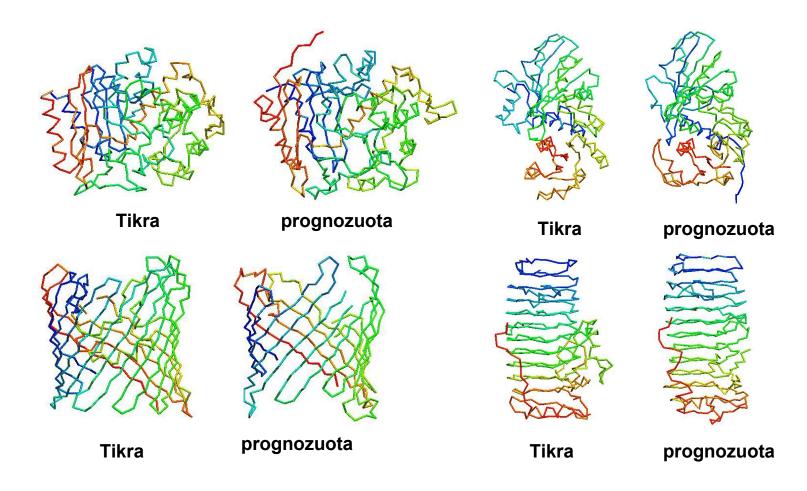
Mėlyna: tikra struktūra

Žalia: prognozuota

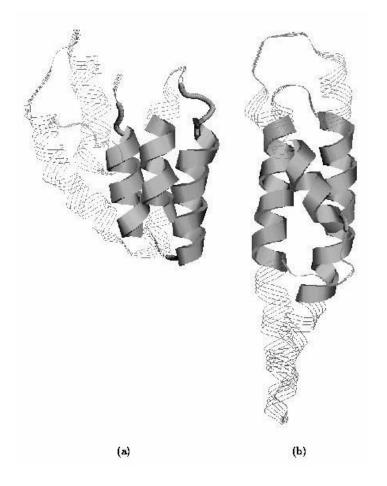

Kuo mažesnė e-reikšmė, tuo tikslesnė prognozė

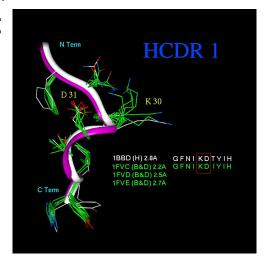
Pavyzdžiai

> Bet gali gautis ir taip:

- Struktūros su visais atomais gali būti prognozuojama:
 - Prognozuojant pagrindinę grandinę (skeletą)
 - Prognozuojant šoninių radikalų išsidėstymą:
 Nuo skeleto priklausantys rotamerai
 Ab initio šoninių grandinių prognozė

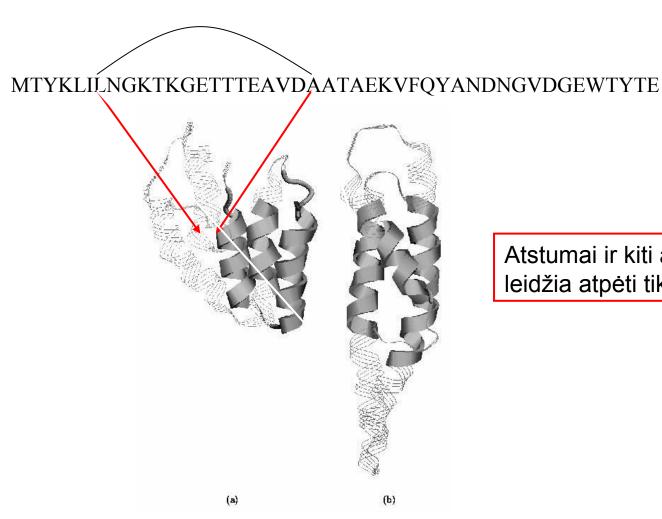
Pasiekimai – vis dar šoninių radikalų prognozės yra iššūkis

Struktūros prognozė naudojant papildomą informaciją

- Kai kokia struktūrinė informacija gali būti panaudota prieš spendžiant problemą
 - Disulfidinės jungtys
 - Aktyvios vietos
 - Nustatyta amino rūgščių santykinė padėtis (paslėpta residues identified buried/exposed
 - (dalinė) antrinė struktūra
 - Daliniai NMR duomenys
 - Grupių tarpusavio atstumai iš susiuvimo ir masių spektrometrijos duomenų
 - Bendra išorinė forma iš cryo-EM
 -
- Šie duomenys gali suteikti labai naudingų apribojimų struktūros prognozavime

Struktūros prognozė naudojant papildomą informaciją

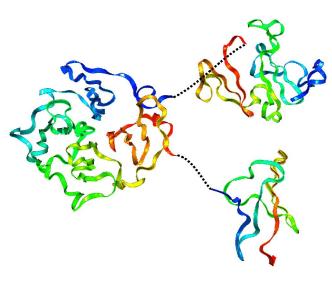
Pagrindinė idėja

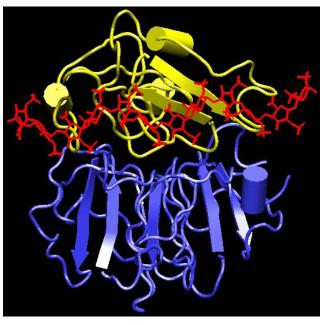

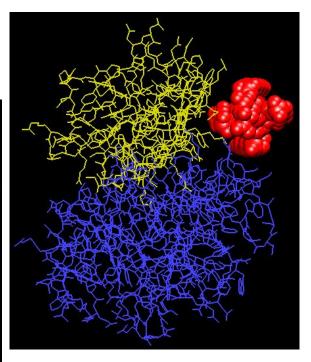
Atstumai ir kiti apribojimų tipai leidžia atpėti tiksliau

Struktūros prognozė naudojant papildomą informaciją

- Viktronektinas (victronectin): trijų domenų baltymas
 - Įvairūs struktūriniai duomenys gali būti gauti iš eksperimentų, pvz.: disulfidinės jungtys, aktyvios vietos, heparino prisijungimo vietos, kirpimo vietos,
 - Taigi duomenys apribojami prognozuojant

Esančios struktūros prognozavimo programos

- PROSPECT
 - https://csbl.bmb.uga.edu/protein_pipeline
- > FUGU
 - http://www-cryst.bioc.cam.ac.uk/~fugue/prfsearch.html
- THREADER
 - http://bioinf.cs.ucl.ac.uk/threader/

CASP http://predictioncenter.org/

